

Opetusministeriö

Viite Lausuntopyyntö 1.3.2007, dnro 4/670/2007

Asia Tekijänoikeusjärjestelmän ja –lainsäädännön kehittäminen,  
Opetusministeriön *Tekijänoikeuden suuntaviivoja* –keskustelumuistion 2007:18 pohjalta

Pyydettyä lausuntona keskustelumuistion *Tekijänoikeuden suuntaviivoja* -pohjalta  
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ry esittää seuraavaa:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on muistiorganisaatio, tutkimuslaitos ja kulttuurijärjestö, jonka toimintaan tekijänoikeusjärjestelmä vaikuttaa. Seura on arkistoinut ja tuottanut tutkimuksen aineistoksi vuodesta 1831 lähtien ainutkertaista suomalaista kulttuuriperintöä käsikirjoituksina sekä sittemmin myös ääni- ja kuvatallenteina. Seuran arkistot ovat Kansanrunousarkisto ja Kirjallisuusarkisto. Seuran ylläpitää alansa johtavaa tieteellistä kirjastoa. Seura on nykyään maamme suurin humanistinen tiede- ja tietokirjakustantamo.

Painettujen julkaisujen ja avointen verkkojulkaisujen osalta tekijänoikeussäädökset koskevat erityisesti Seuran kirjastoa ja kustantamoa, jossakin määrin Seuran muitakin toimialoja. Arkistoaineistojen osalta Seura on valtioneuvoston tekijänoikeusasetuksessa (1036/2005) nimetty tieteellisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävänä yksityisenä arkistona, ja sen toimintaa ohjaa laki yksityisten arkistojen valtioneuvoston (1006/2006 ja 998/1974).

Muistiorganisaatioiden eli arkistojen, kirjastojen ja museoiden toimintaedellytysten kannalta tekijänoikeusjärjestelmä toimii hyvin nykyisen tekijänoikeuslainsäädännön (404/1961, 821/2005) perustalta. Järjestelmän toimivuuden kannalta on tärkeää, että varsin hyvä laki ja erityisesti siihen vuonna 2006 voimaan tulleet muutokset, erityisesti pykälien 16, 16a ja 16e sisältämine rajoituksineen, säilytetään. Mainittujen säädösten mukaisesti laitokset saavat vapaasti ja kaikilla tekniikoilla valmistaa kappaleita omissa kokoelmissaan olevasta aineistosta sen säilyttämiseksi, kunnostamiseksi, kokoelman ylläpitämiseksi, puuttuvan osan täydentämiseksi sekä laitoksen sisäistä käyttöä varten. Tekijänoikeusjärjestelmän kehittämisen tulee vastata tuleviin tietoyhteiskunnan kehityksen haasteisiin siten, ettei vaikeuteta arkistojen tehtävää kansallisen kulttuuriperinnön säilyttäjänä eikä sen tehtävää tämän aineiston asettajana tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.

Asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä kantaa vastuun arkistolaitos Kansallisarkiston johdolla. Julkishallinnon aineistoja täydentävät yksityisarkistoihin sisältyvät, julkaisemattomat asiakirjat, joilla voi olla tekijänoikeussuoja. Yksityisiin arkistoihin luovutetut ja keruun tuloksena karttuneet käsikirjoitukset, kuvat ja ääni- ja videotallenteet saattavat olla julkistamattomia, julkistettuja tai julkaistuja arkistoaineistoja. Varhemmissa luovutuksissa ei luovutus sopimuksia tehty riittävällä tarkkuudella, joten tekijän henkilöllisyydestä ei useinkaan ole varmuutta. Oikeudenhaltijoiden jäljittäminen on näissä tapauksissa mahdotonta joko aiheuttamansa kohtuuttoman työmäärän vuoksi tai sen vuoksi, että tekijä on tavoittamattomissa. Näiden tuntemattomien tekijöiden ”orpojen teosten” käytettävyyden lisäämiseksi muodostettu sopimuslisenssijärjestelmä toimisi myös tekijäjärjestöön kuulumattoman tekijän puolesta. Tutkimuskäytön tulee olla ilmaista myös sopimuslisenssijärjestelmän tultua käytäntöön. Arkistot valvovat kaikissa tapauksissa tutkijapalvelua käytösäännöillään.

Audiovisuaalisen arkistoaineiston kappaleenvalmistus ei ole mahdollista valokopioimalla tai vastaavalla menetelmällä. Digitaalisen tallenteen käytön salliminen tutkimuskäytössä ja tietopalvelussa olisi tarkennettava säännöksin. Tämä varmistaisi sekä aineiston pysyvän säilymisen konvertoinnin ja migraation kautta että kansalaisten alueellisen yhdenvertaisuuden, olipa kyse tutkijoista tai muista kansalaisista. Tutkimusyhteisöt luovat muistiorganisaatioille nykyisin paineita siirtää asiakaspalvelua enenevästi tietoverkkoihin. Ainutkertaisen, tutkimuskäyttöön vastaanotetun tai tuotetun, vailla kaupallista levitystä olevan aineiston digitaalinen jakelu tutkijoille pitäisi voida toteuttaa muutoinkin kuin laitoksen tiloissa olevan tietyn asiakaspalvelupäätteen kautta siten, että estetään kopiointi ja aineiston levitys.

Tekijänoikeuslain 16 § ja 16d§ sallivatkin arkistoille, kirjastoille ja museoille tietyin edellytyksin niiden kokoelmiin kuuluvan aineiston digitoimisen. Vastaavasti monikulttuurisen Suomen osakulttuureihin liittyvien ainutkertaisen ääni- ja kuvatallenteiden käyttöön saaminen ei saa vaikeuttaa yksittäisten kansalaisten tarvetta lisätä tietoa ja tietoisuutta identiteetistään.

Tekijänoikeuslain säännökset ovat aiheuttaneet tulkinnallisia vaikeuksia tieteellisessä ja luovassa työssä: ongelmia tuottavat tekijöiden ja lähioikeuksien haltijoiden epäyhtenevät oikeudet, sitaattioikeuden tulkinta aineisto- ja teknologiariippumattomana kokonaisuutena, tutkimustulosten julkistaminen ja julkaiseminen tuntemattoman tekijän ollessa tavoittamattomissa. Myös arkistoaineiston käyttö yliopisto-opetuksessa vaatii tarkennusta. Niin sanotun vanhan valokuvan aseman selvittäminen osana tekijänoikeusjärjestelmän ja –lainsäädännön kehittämistä odottaa toteutumistaan.

Arkistojen toiminnan kannalta keskeinen kysymys *julkisen* ja *julkistetun* erottelusta edellyttää tarkennuksia säädöksiin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura pitää tärkeänä, että yksityisiin, lakisääteistä valtionapua nauttiviin arkistoihin luovutetun, lahjoitetun tai tallennetun aineiston voitaisiin katsoa, samoin kuin julkisten arkistojen aineiston, tulleen julkiseksi, kun se on saapunut arkistoon yleisön saataville tutkimustarkoituksia varten, ellei luovutuksessa ole toisin sovittu.

Helsingissä 31.5.2007

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Tellervo Krogerus  
vs. pääsihteeri